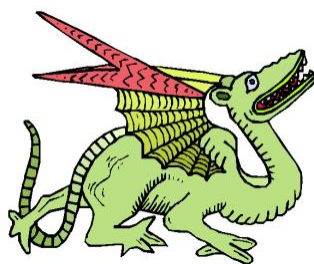

Basna o Zmaju-tiraninu

Nick Bostrom

[Journal of Medical Ethics, Vol. 31, No. 5 (2005): 273–277]

(prevod Marija Milicevic & Malisa Pusonja)

nickbostrom.com

Nekada davno planetu je terorisao jedan ogroman zmaj. Zmaj je bio viši I od najveće katedrale i bio je prekriven gustim, crnim krljuštima. U njegovim crvenim očima gorela je mržnja, a iz njegovih strahovitih čeljusti tekao je neprestani mlaz žuto-zelene sluzi koja je mirisala na zlo. Od ljudskog roda zahtevao je danak od kojeg se krv ledila: kako bi zadovoljio svoj ogroman apetit 10.000 muškaraca I žena moralo je biti dostavljeno svake večeri u sumrak u podnožje planine gde je zmaj-tiranin živeo. Ponekad bi zmaj proždrao ove nesretne duše odmah po dolasku, a ponekad bi ih zaključavao na planini gde bi venule mesecima ili godinama dok ih naposljetku ne bi pojeo.

Beda koju je naneo zmaj-tiranin bila je nesaglediva. Pored 10.000 onih koji su jezivo masakrirani svakog dana, tu su bile majke, očevi, žene, muževi, deca I prijatelji koji bi ostajali da tuguju zbog gubitka svojih voljenih.

Neki ljudi su pokušali da se bore sa zmajem, ali teško je reći da li su bili hrabri ili luckasti. Sveštenici I čarobnjaci bacali su kletve, ali uzaludno. Ratnici, naoružani neverovatnom hrabrošću I najboljim oružjem koje su kovači mogli napraviti, napadali su ga, ali bili bi spaljeni njegovom vatrom pre nego što bi mu se uopšte približili za napad. Hemičari bi zakuvali otrovne napitke I prevarili zmaja da ih popije, ali jedini očigledni efekat bila je dodatna stimulacija njegovog apetita. Zmajeve kandže, čeljusti I vatra bili su do te mere efikasni, njegov oklop prekriven ljuskama toliko neprobojan, a njegova pojava tako moćna da ga je sve to činilo otpornim na bilo kakav ljudski napad.

Pošto su uvideli da je nemoguće poraziti tiranina, ljudi nisu imali drugog izbora nego da se povinuju njegovim naredbama I plate užasan danak. Izabrane ljudske žrtve uvek su bile starije osobe. Iako su stariji ljudi bili energični I zdravi kao I mladi, a ponekad I mudriji, vodilo se logikom da su oni barem proživeli nekoliko decenija života. Bogati bi dobijali kratko odlaganje

tako što bi podmitili nasilne regrutere koji su dolazili po njih; ali, po ustavnom zakonu, niko, pa ni sam kralj, nije mogao da odgodi svoj red na duže staze.

Duhovni ljudi pokušavali su da teše one koji su se plašili da će ih zmaj pojesti (što je obuhvatalo skoro sve, iako su mnogi to javno poricali) obećavajući im drugačiji život nakon smrti, život koji bi bio oslobođen od zmajeve pošasti. Ostali besednici bi tvrdili da zmaj ima svoje mesto u prirodnom poretku, kao i moralno pravo da utoli glad. Govorili su da to predstavlja srž bivstvovanja - završiti u zmajevom stomaku. Drugi su držali do toga da je zmaj dobar po ljudsku vrstu jer održava smanjen nivo populacije. Nije poznato do koje mere bi ovakvi argumenti ubedili zabrinute duše. Većina je pokušala da se bori s tim tako što nije razmišljala o mračnom završetku koji ih je čekao.

Ovakvo očajno stanje nastavilo se mnogo vekova. Niko više nije brojao rastući broj smrtnih naplate, niti prolivene suze ožalošćenih. Očekivanja su se postepeno prilagođavala i zmaj-tiranin postao je životna činjenica. S obzirom na očiglednu uzaludnost ikakvog otpora, pokušaji ubistva zmaja su prestali. Umesto toga, fokus je bio na njegovom smirivanju. Pošto bi zmaj povremeno napadao gradove otkrili su da tačna isporuka traženog broja ljudi na planini smanjuje učestalost takvih napada.

Znajući da će uvek postojati pretnja da će doći i njihov red da postanu zmajev obrok, ljudi su počeli sve ranije i češće da rađaju. Bilo je uobičajeno da devojka već bude trudna do svog 16. rođendana. Parovi bi često pravili mnogo dece. Na taj način nije bilo pretnje za opadanje ljudske populacije, a zmaj bi ostajao sit.

Tokom tih vekova, pošto su ga dobro hranili, sporo, ali sigurno zmaj je postajao veći. Postao je skoro toliko veliki kao i planina na kojoj je živeo. Proporcionalno tome – i apetit mu se povećao. Više nije bilo dovoljno 10.000 ljudi da mu napuni stomak. Sada je zahtevao da se 80.000 ljudi isporuči u podnožju planine svake večeri u sumrak.

Ono što je brinulo kralja više od smrti i samog zmaja bila je organizacija skupljanja i prevoženja toliko ljudi do planine svakog dana. To nije bio lak zadatak.

Kako bi olakšao proces kralj je sagradio železničku prugu: dve prave linije blistavog čelika koje vode do zmajevog prebivališta. Na svakih 20 minuta voz bi stizao na planinski terminal prepun ljudi, da bi se vraćao prazan. U noćima obasjanim mesecom, putnici koji bi putovali ovim vozom, ukoliko bi bilo prozora kroz koji bi mogli da protnu glave, mogli bi videti ispred njih duplu siluetu zmaja i planine, kao i dva svetleća crvena oka nalik zrakovima iz dva ogromna svetionika, kako ukazuju na put uništenja.

Kralj je zaposlio mnogobrojne slugе kako bi upravljali tim procesom. Bilo je pisara koji su pratili čiji je red za odlazak. Bilo je sakupljača ljudi koji su odlazili u specijalnim teretnim kolima kako bi pokupili predodređene ljude. S obzirom da su često putovali munjevitom brzinom samo bi izručili svoj teret na železničku stanicu ili direktno na planinu. Bilo je službenika koji su vodili računa o isplatama za desetkovane porodice koje nisu imale drugi način da se prehrane. Bilo je

tešilaca¹ koji su putovali sa ljudima osuđenim na propast kod zmaja pokušavajući da olakšaju njihovu bol uz pomoć alkohola ili opijata.

Štaviše, postojao je i kadar zmajologa koji su proučavali kako unaprediti ovaj logistički proces. Neki zmajolozi proučavali su takođe zmajevu fiziologiju i ponašanje, uz sakupljanje uzoraka – njegove odbačene krljušti, bale koje bi tekle iz njegovih čeljusti, izgubljene zube, kao i njegov izmet koji je bio prošaran fragmentima ljudskih kostiju. Sve ove stvari bile su mukotrpno beležene i arhivirane. Što su više poimali zver, to su više potvrđivali opšti utisak njene nepobedivosti. Naročito je zmajeva crna krljušt bila tvrđa od bilo kog materijala poznatog čoveku i činilo se da ne postoji način da se napravi ni najmanja ogrebotina na njegovom oklopu.

Kako bi finansirao sve ove aktivnosti kralj je nametnuo veliki porez svojim ljudima. Izdaci vezani za zmaja, koji su već činili jednu sedminu ekonomije, rasli su brže od samog zmaja.

Ljudski rod je čudna sorta. S vremena na vreme neko dobije dobru ideju. Drugi kopiraju tu ideju, dodajući pritom svoje korekcije. Tokom vremena razvijeno je mnogo čudesnih alatki i sistema. Neke od tih ideja – digitroni, termometri, mikroskopi i staklene bočice koje hemičari upotrebljavaju za ključanje i destilovanje tečnosti – služe da olakšaju stvaranje i isprobavanje novih ideja, uključujući ideje koje ubrzavaju proces stvaranja ideja.

Stoga, veliki točak otkrića koji se u ranijem dobu okretao gotovo neprimetno sporo, postepeno je počeo da se ubrzava.

Mudraci su predvideli da će osvanuti dan kada će tehnologija omogućiti ljudima da lete i da čine mnoge druge neverovatne stvari. Jedan od takvih kojeg su veoma cenili ostali mudraci, ali čije ekscentrično ponašanje ga je načinilo društvenim izopštenikom i samotnjakom, otišao je toliko daleko da je predvideo da će tehnologija naknadno omogućiti da se sagradi čudna naprava koja bi ubila zmaja-tiranina.

Međutim, kraljevi eksperti odbacili su ove ideje. Govorili su da su ljudi preteški za letenje i da im u svakom slučaju nedostaje perje. A povodom nemoguće pomisli da zmaj-tiranin može biti ubijen - u istorijskim knjigama prepričano je stotinu pokušaja da se upravo to učini, od kojih nijedan nije bio uspešan. “Svi smo svesni da je ovaj čovek imao neke neodgovorne ideje”, pisao je kasnije učenjak u svojoj čitulji o povučenom mudracu koji je do tad već bio poslat da ga proždere zver čiju je propast prorokao. “Međutim, njegovi zapisi su poprilično zabavnog karaktera i možda bi trebalo zahvaliti zmaju što nam je omogućio nastanak zanimljivog žanra vezanog za literaturu ubijanja zmajeva, a koja podosta otkriva o kulturi anksioznosti!”

U međuvremenu, točak otkrića nastavio je da se okreće. Ne više od par decenija kasnije ljudi jesu poleteli i ispunili mnoge druge izvanredne stvari.

Nekolicina ikonoboračkih zmajologa započelo je raspravu o novom napadu na zmaja-tiranina. Ubiti zmaja neće biti lak zadatak, rekli su, ali ukoliko bismo izumeli neki materijal koji bi bio

---

¹ konsolator, utešitelj

čvršći od zmajevog oklopa i ukoliko bi takav materijal mogao biti napravljen u vidu nekog projektila, onda bi možda takav podvig bio moguć. Isprva, ikonoborčeve ideje odbile su njegove kolege zmajolozi tvrdeći da nije poznat nijedan materijal koji bi bio čvršći od zmajevih krljušti. Nakon višegodišnjeg rada na problemu, jedan ikonoborac uspešno je demonstrirao da se zmajeva krljušt može probiti objektom napravljenim od izvesnog kompozitnog materijala. Mnogi zmajolozi koji su prethodno bili skeptični sada su se pridružili ikonoborcima. Inženjeri su proračunali da bi se od ovog materijala mogao napraviti ogroman projektil čije bi lansiranje imalo dovoljno snage da probije zmajev oklop. Međutim, proizvodnja potrebne količine kompozitnog materijala bi dosta koštala.

Grupa nekoliko uvaženih inženjera i zmajologa podnela je peticiju kralju tražeći finansiranje izgradnje anti-zmajskog projektila. U trenutku kada su poslali peticiju kralj je bio preokupiran predvođenjem svoje vojske u rat protiv tigra. Tigar je ubio jednog farmera i zatim nestao u džungli. Na selu je vladao strah da će se tigar vratiti i ponovo napasti. Kralj je opkolio džunglu i naredio svojim trupama da započnu da se probijaju sečom kroz nju. Po završetku pohoda kralj je objavio da je 163 tigra u džungli, verovatno uključujući i prvenstvenog ubicu, ulovljeno i ubijeno. Naposletku, u svom tom metežu oko rata, peticija je izgubljena ili zaboravljena.

Stoga, podnosioci peticije poslali su dodatnu molbu. Ovoga puta dobili su odgovor od jednog od kraljevih sekretara u kojem je saopšteno da će kralj razmotriti njihov zahtev nakon što pregleda godišnji administrativni budžet predviđen za zmaja. Ovogodišnji budžet je do dan danas najveći i sastojao se iz finansiranja nove železničke pruge koja je vodila do planine. Smatralo se da je neophodna i druga pruga, pošto prvobitna više nije mogla izdržati povećani saobraćaj - danak koji je zmaj-tiranin tražio povećao se na 100.000 ljudi koje je trebalo isporučiti u podnožju planine svake večeri u sumrak. Elem, kada je budžet konačno odobren, iz udaljenog dela zemlje dolazile su vesti da se u jednom selu pojavila najezda zvečarki. Kralj je morao da ode po hitnom postupku kako bi mobilizovao svoju vojsku i odjahao da porazi ovu novu pretnju, a molba anti-zmajologa ostala je zavedena u prašnjavom kabinetu u podrumu zamka.

Anti-zmajolozi su se ponovo sastali kako bi odlučili koji su im sledeći koraci. Rasprava je zaživela i nastavila se dugo u noć. Tek u osvit zore konačno su odlučili da predstave slučaj narodu. Tokom narednih nedelja putovali su zemljom, držali javna predavanja i objašnjavali svoj predlog bilo kome ko je bio spreman da ih sasluša. U početku, narod je bio skeptičan. U školi su ih učili da je zmaj-tiranin nepobediv i da žrtve koje je zahtevao moraju prihvatiti kao životnu činjenicu. Ipak, kada su saznali za novi kompozitni materijal, kao i o dizajnu projektila, mnogi su postali zaintrigirani. Građani bi se u sve većem broju okupljali na predavanjima anti-zmajologa. Aktivisti su počeli da organizuju javne skupove kao podršku predloga.

Kada je kralj pročitao u novinama o ovim okupljanjima, pozvao je svoje savetnike i upitao ih šta misle o tome. Informisali su ga o podnešenim peticijama, ali i da su anti-zmajolozi problematične osobe čija predavanja izazivaju nemir u javnosti. Mnogo je bolje, rekoše, za društveni poredak da ljudi prihvate neizbežnost žrtvovanja zmaju-tiraninu. Administracija

vezana za zmaja obezbedila je mnogo poslova koji bi nestali kada bi zmaj bio ubijen i nikakvo društveno dobro ne može proizaći od pobeđe nad zmajem. U svakom slučaju, kraljeva riznica je trenutno bila gotovo prazna nakon dva vojna pohoda, kao i zbog odvojenih prihoda povodom izgradnje pruge. Kralj, koji je u tom trenutku uživao veliku popularnost savladavši najezdu zvečarki, poslušao je argumente svojih savetnika, ali se zabrinuo da može da izgubi deo svoje narodne podrške ukoliko se primeti da ignoriše peticiju anti-zmajologa. Stoga je odlučio da održi saslušanje otvoreno za javnost. Vodeći zmajolozi, državni ministri, kao i zainteresovani članovi javnosti bili su pozvani da prisustvuju.

Sastanak je održan najmračnijeg dana godine, tik pred božićne praznike, u najvećoj sali kraljevskog dvorca. Sala je bila popunjena sve do poslednjeg mesta i ljudi su se gomilali u prolazima. U raspoloženju se osećala ozbiljna napetost koja je obično bila rezervisana za ratne sednice od ključnog značaja.

Nakon što je kralj pozeleo svima dobrodošlicu, dao je reč glavnoj naučnici koja je stajala iza predloga anti-zmajologa, ženi sa ozbiljnim, gotovo strogim izrazom lica. Počela je razgovetno da objašnjava kako bi predložena naprava trebalo da funkcioniše i kako bi trebalo da teče proizvodnja neophodne količine kompozitnog materijala. U odnosu na traženi iznos finansiranja trebalo bi završiti sa radom za 15 do 20 godina. Ukoliko bi finansiranje bilo veće moglo bi se sve završiti za tričavih 12 godina. Međutim, ne postoji apsolutna garancija da će naprava funkcionisati. Masa je pažljivo pratila njenu prezentaciju.

Sledeći koji je preuzeo reč bio je kraljev glavni savetnik za moral. Čovek gromkog glasa koji se lako širio dvoranom:

“Hajde da priznamo da je ova žena u pravu što se tiče nauke i da je projekat izvodljiv sa tehnološke strane, iako lično ne verujem da je to i dokazano. Sada ona želi da se otarasi zmaja. Po svojoj prilici, ona smatra da ima pravo da ne bude sažvakana od strane zmaja. Kako samovoljno i drsko s njene strane! Konačnost ljudskog života predstavlja blagoslov za svaku osobu, bilo da ona to zna ili ne. Ako bismo se otarasili zmaja, što možda trenutno deluje kao prikladna stvar, to bi kompromitovalo ljudsko dostojanstvo. Briga oko ubijanja zmaja će nas odvući od potpunijeg realizovanja težnji kojima naši životi prirodno streme, od lepog življenja naspram pukog preživljavanja. Tu se radi o obmani, da, obmani jedne osobe da želi da nastavi njegov ili njen osrednji život dokle god je to moguće, bez ikakve brige o nekim većim pitanjima kao što je – koja je prava svrha života. Ali uveravam vas, priroda zmaja jeste da jede ljude, a priroda naše određene vrste je istinski i plemenito ispunjena samo ukoliko bivamo pojedeni od strane njega...”

Publika je slušala sa poštovanjem ovog visoko-odlikovanog govornika. Koristio je tako elokventne fraze da je bilo teško odupreti se osećaju da se neke duboke misli moraju kriti iza njih, iako niko nije u potpunosti mogao da shvati koje tačno. Naravno, reči koje dolaze od tako uvaženog zvaničnika kralja moraju imati dublji smisao.

Sledeći govornik u nizu bio je duhovni mudrac koji je naširoko bio poštovan po svojoj ljubaznosti i blagosti, kao i po svojoj predanosti. Dok je koračao ka podijumu, mali dečak je uzviknuo iz publike: “Zmaj je zao!”

Roditelji dečaka su pocrveneli i krenuli da učutkuju i grde dete. Ipak mudrac reče: “Pustite dečaka da govori. On je verovatno mudriji od stare zamlate kao što sam ja.”

U početku, dečak je bio previše uplašen i zbunjen da bi progovorio. Međutim, kada je ugledao iskren, prijateljski osmeh na licu mudraca i ispruženu ruku, bespogovorno ju je prihvatio i pratio mudraca do podijuma. “Eto nama hrabrog malog čoveka”, reče mudrac. “Da li se ti plašiš zmaja?”

“Želim svoju baku natrag”, reče dečak.

“Da li ti je zmaj uzeo baku?”

“Da”, reče dečak dok su suze nadolazile u njegovim krupnim, preplašenim očima. “Baka mi je obećala da će me naučiti kako da ispečem keks od đumbira za Božić. Kazala je da ćemo napraviti kućicu od hleba sa đumbirom, kao i male ljude od đumbira koji bi živeli u njoj. Zatim su došli oni ljudi u beloј odeći i odveli Baku zmaju...Zmaj je zao i jede ljude...Želim svoju Baku natrag!”

U tom trenutku dete je već plakalo toliko jako da je mudrac morao da ga vrati njegovim roditeljima.

Bilo je jos nekoliko govornika te večeri, ali dečakovo jednostavno svedočenje probušilo je retorički balon koji su kraljevi ministri pokušali da naduju. Ljudi su podržavali anti-zmajologe i do kraja večeri i sam kralj morao je da prizna osnov i humanost njihovog povoda. U svojoj završnoj izjavi, samo je rekao: “Uradimo to!”

Kako su se vesti širile, na ulicama su buknula slavlja. Oni koji su promovisali anti-zmajologe nazdravljali bi jedni drugima i pili za budućnost čovečanstva.

Sledećeg jutra, milijardu ljudi se probudilo i shvatilo da će trenutak njihovog slanja zmaju doći pre završetka projektila. Došlo je do prekretnice. U odnosu na raniji period, aktivna podrška za cilj anti-zmajologa bila je ograničena na malu grupu vizionara, a sada je postala top-prioritet i svačija briga. Apstraktni pojam „opšte volje“ poprimio je gotovo opipljiv intenzitet i konkretnost. Masovna okupljanja omogućila su da se sakupi novac za projekat izgradnje projektila i podstakla kralja da poveća nivo državne podrške. Kralj je uzvratio na ove molbe. U svojem novogodišnjem obraćanju, objavio je da će doneti dodatni zakon vezan za apropijacije kako bi podržao projekat na visokom nivou finansiranja; štaviše - prodaće svoj letnji dvorac i nešto zemlje kako bi lično donirao povećí iznos. „Smatram da bi ova nacija trebalo da se posveti dostizanju cilja oslobađanja sveta od drevne pošasti zmaja-tiranina, čak i pre isteka decenije“.

I tako je započela velika tehnološka trka sa vremenom. Koncept projektila anti-zmajologa bio je jednostavan, ali kako bi se obistinio trebalo je smisliti rešenja za hiljadu manjih tehničkih problema, a svaki od njih zahtevao je na desetine pravih i pogrešnih koraka koji su oduzimali vreme. Probne rakete su ispaljivane, ali bi padale na zemlju ili odletele u pogrešnom pravcu. U jednoj tragičnoj nesreći, nekontrolisana raketa pala je na bolnicu i pritom ubila nekoliko stotina pacijenata i osoblja. Međutim, sada je već postojala prava ozbiljnost cilja i testiranje je nastavljeno čak i tokom iskopavanja leševa iz ruševina.

Uprkos skoro neograničenom finansiranju, kao i neprestanom radu tehničara, rok koji je zadao kralj nije mogao biti ispoštovan. Decenija je prošla, a zmaj je još uvek bio živ i zdrav. Ali napori su davali efekta. Prototip rakete uspešno je ispaljen na testiranju. Proizvodnju jezgra, napravljenog od skupih kompozitnih materijala, trebalo je završiti istovremeno sa završetkom tela rakete u koju bi jezgro išlo, a koja je prethodno u potpunosti testirana i sa otklonjenim nepravilnostima. Datum lansiranja bio je zakazan za Novogodišnje večere naredne godine, tačno 12 godina nakon zvaničnog početka projekta. Najprodavaniji božićni poklon te godine bio je kalendar koji je odbrojavao dane do nultog časa, a prihodi bi odlazili u projekat za izgradnju projektila.

I sam kralj je doživeo ličnu transformaciju od neozbiljnog i nepromišljenog čoveka, kakav je ranije bio. Sada je što više vremena provodio u laboratorijama i proizvodnim pogonima davajući podršku radnicima i veličajući njihov težak rad. Ponekad bi čak doneo i vreću za spavanje i proveo noć na podu pored bučnih mašina. Čak je proučavao i pokušavao da shvati tehničke aspekte njihovog rada. Ipak, ograničio je sebe na davanje moralne podrške i uzdržavao se od uplitanja u tehnička i rukovodilačka pitanja.

Sedam dana pred Novu godinu žena koja je iznela slučaj o projektu skoro dvanaest godina ranije, i koja je sada bila na poziciji izvršnog rukovodioca istog, došla je u kraljevski zamak i zahtevala hitno saslušanje kod kralja. Čim je kralj dobio njenu poruku, izvinio se stranim zvaničnicima koje je nevoljno zabavljao na godišnjoj Božićnoj večeri i odjurio u privatne odaje gde ga je naučnica čekala. U poslednje vreme, pa i sad, izgledala je blede i iscrpljeno zahvaljujući prekovremenim radnim satima. Međutim, ove večeri, kralju se učinilo da je opazio tračak olakšanja i zadovoljstva u njenim očima.

Rekla mu je da je raketa raspoređena, jezgro napunjeno, sve je tri puta provereno, spremni su za lansiranje, samo još preostaje da kralj da svoje finalno odobrenje. Kralj se zavalio u fotelju i zatvorio oči. Morao je dobro da razmisli. Ukoliko bi lansirao projektil večeras, nedelju dana pre roka, 700.000 ljudi bi moglo biti spašeno. A opet, ukoliko bi nešto pošlo po zlu, ukoliko bi promašio svoju metu i umesto toga udario u planinu, to bi značilo propast. Morali bi konstruisati novo jezgro od nule i projekat bi bio unazađen za otprilike 4 godine. Sedeo je tamo, u tišini, skoro čitav sat. Taman kad je naučnica bila ubeđena da je zaspao, otvorio je oči i rekao čvrstim glasom: „Ne, želim da se vratite pravo u laboratoriju, želim da ponovo sve duplo proverite.“ Naučnica nije mogla da suzdrži uzdah; pak potvrdno je klimnula glavom i otišla.

Poslednji dan godine bio je hladan i oblačan, ali nije bilo vetra, što je označavalo dobre uslove za lansiranje. Sunce je zalazilo. Tehničari su trčkarali naokolo vršeći finalna podešavanja i poslednje provere. Kralj i njegovi najbliži savetnici posmatrali su događaj sa platforme u blizini lansirne rampe. U daljini, iza ograde, narod u velikom broju skupio se da posvedoči velikom događaju. Ogromni sat prikazivao je odbrojavanje: još 50 minuta.

Jedan savetnik potapšao je kralja po ramenu i skrenuo mu pažnju na ogradu. Tamo se odigravao neki metež. Očigledno je neko preskočio ogradu i trčao ka platformi gde je sedeo kralj. Obezbeđenje ga je ubrzo sustiglo. Vezali su ga liscama i odveli. Kralj je ponovo usmerio pažnju ka lansirnoj rampi i planini iza nje. Ispred planine mogao je videti tamni, klonuli profil zmaja. Jeo je.

Nekih 20 minuta kasnije kralj je bio iznenađen kad je ugledao čoveka u liscama kako se ponovo pojavljuje na maloj udaljenosti od platforme. Nos mu je krvario i bio je u pratnji dva čuvara. Čovek je bio izbezumljen. Kada je ugledao kralja počeo je da viče na sav glas: „Poslednji voz! Poslednji voz! Zaustavite poslednji voz!“

„Ko je ovaj mladić?“, upita kralj. „Njegovo lice mi je poznato, ali ne mogu u potpunosti da se setim lika. Šta želi? Recite mu da se popne kod nas.“

Mladić je radio kao mlađi činovnik u Ministarstvu saobraćaja, a razlog za njegovo ludilo je bio taj što je saznao da je njegov otac u tom poslednjem vozu koji se kretao ka planini. Kralj je naredio da se vozni saobraćaj nastavi iz straha da bilo kakvo remećenje šablona može prouzrokovati pomeranje zmaja, kao i njegov odlazak sa otvorenog polja ispred planine gde je trenutno provodio većinu svog vremena. Mladić je preklinjao kralja da izda naredbu za opoziv poslednjeg voza koji je trebalo da stigne na terminal na planini pet minuta pre nultog časa.

„Ne mogu to da naredim“, reče kralj, „Ne smem da rizikujem.“

„Ali vozovi često kasne po 5 minuta. Zmaj neće primetiti! Molim Vas!“

Mladić je klečao pred kraljem, preklinjujući ga da spasi život njegovog oca, kao i živote preostalih hiljadu putnika koji su se ukrcali u taj poslednji voz.

Kralj je spustio pogled ka molećivom, krvavom licu mladića. Ipak, ugrizao je svoju usnu i odmahnuo glavom. Mladić je nastavio da jeca čak i dok su ga čuvari odvodili sa platforme: „Molim Vas! Zaustavite poslednji voz! Molim Vas!“

Kralj je stajao tiho i nepomično sve dok, nakon nekog vremena, jecanje nije iznenada prestalo. Kralj je bacio pogled na sat koji odbrojava: još pet minuta.

Četiri minuta. Tri minuta. Dva minuta.

Poslednji tehničar je napustio lansirnu rampu.

30 sekundi. 20 sekundi. Deset, devet, osam...

Čim se vatrena lopta proširila lansirnom rampom i čim je ispaljena raketa, gledaoci su se instinktivno podigli na vrhove svojih prstiju, svom pažnjom usmerenom na prednji kraj belog plamena iz dogorevača rakete koja se uputila ka dalekoj planini. Narodne mase, kralj, niski i visoki, mladi i stari, osećali su kako dele trenutak pojedinačne svesti, pojedinačno svesno iskustvo: taj beli plamen, lansiranje u tminu, otelotvorenje ljudskog duha, njegovog straha i nade...udarac u srce zla. Silueta na horizontu se zateturala i pala. Hiljadu glasova čiste radosti uskliknulo je iz okupljenih narodnih masa kojima se par sekundi kasnije pridružio zaglušujuć, tup udarac čudovišta koje se stropoštalo, kao da je sama zemlja ispustila uzdah olakšanja. Nakon vekova ugnjetavanja, čovečanstvo je najzad bilo slobodno od okrutne tiranije zmaja.

Radosne suze prerasle su u likujuće pojanje: „Živeo kralj! Živeli svi mi!“ Kraljevi savetnici, kao i svi te noći, radovali su se kao deca; grlili se i čestitali kralju: „Uspeli smo! Uspeli smo!“

Ali kralj je odgovorio slomljenim glasom: „Da, uspeli smo, ubili smo danas zmaja. Ali prokletstvo, zašto smo toliko okasnili? Mogli smo ovo uraditi pre pet, deset godina. Ne bi umrli milioni.“

Kralj je sišao sa platforme i prišao mladiću u lisicama koji je sedeo na zemlji. Tu je i pao na svoja kolena: „Oprosti mi! O Bože, molim te, oprosti mi!“

Kiša je počela uveliko da pada, u krupnim kapima, pretvarajući zemlju u blato, natapajući kraljevu purpurnu odoru i rastvarajući krv na mladićevom licu. „Najiskrenije mi je žao zbog tvog oca“, reče kralj.

„Niste vi krivi“, odgovori mladić. „Da li se sećate onog dana u zamku, pre dvanaest godina? Onaj uplakani dečak koji je želeo natrag svoju baku – to sam bio ja. Tada nisam mogao da shvatim da niste nikako mogli da izvedete ono što sam tražio. Danas sam želeo da mi spasite oca. A opet, nemoguće je bilo i to da se učini, a da se ne ugrozi lansiranje. Međutim, spasili ste moj život, kao i život moje majke i moje sestre. Kako Vam se ikada možemo odužiti za to?“

„Slušaj ih“, reče kralj, pokazujući na masu. „Oni meni kliču za ovo što se dogodilo večeras, ali pravi heroj si ti. “Ti si zavapio. Ti si nas ujedinio protiv zla. “Kralj je signalizirao čuvaru da priđe i da mu skine lisice. „A sada, idi svojoj majci i sestri. Ti i tvoja porodica uvek ćete biti dobrodošli na dvoru i sve što poželiš – ukoliko bude u mojoj moći – biće ti ispunjeno.“

Mladić je otišao, a kraljeva svita, stiskajući se na pljusk, okupila se oko svog monarha koji je i dalje klečao u blatu. Pored elegantne nošnje, koja je sve više bivala uništena kišom, grupa napuderisanih lica iskazivala je preklapanje radosti, olakšanja i zbunjenosti. Toliko toga se promenilo u poslednjih sat vremena: ponovo je steknuto pravo na održivu budućnost, iskonski strah je nestao, a mnoge dugo održavane pretpostavke su srušene. Nesigurni oko toga šta se od njih očekuje u ovoj nepoznatoj situaciji, stajali su tamo uplašeno, kao da su ispitivali da li će se zemlja ispod njih i dalje održati, razmenjujući poglede i čekajući neki vid nagoveštaja.

Napokon, kralj se pridigao, obrisavši ruke o ivice pantalona.

„Vaše Visočanstvo, šta nam je sada činiti?“, stariji dvorarin usudio se da pita.

„Moji dragi prijatelji“, reče kralj, „daleko smo dogurali...a opet – naš put tek započinje. Naša vrsta je mlada na ovoj planeti. Danas smo ponovo postali deca. Pred nama je budućnost sa mnogo opcija. Zakoračićemo u tu budućnost i pokušati da postupamo bolje nego što smo u prošlosti. Sada imamo vremena – da dovedemo stvari u red, da odrastemo, da učimo iz svojih grešaka, da sporim procesom izgradimo bolji svet, kao i da se u njemu skrasimo. Večeras, neka sva zvona u kraljevstvu zvone do ponoći, u sećanje naših preminulih predaka, a zatim, nakon ponoći, slavimo do izlaska sunca. A u danima koji dolaze... Verujem da treba reorganizovati dosta toga!“

***

Moralna pouka

Priče o starenju tradicionalno su se fokusirale na potrebu za gracioznim prilagođavanjem. Preporučeno rešenje za smanjenu energičnost, kao i za predstojeću smrt, bilo je pomirenje sa onim što sledi praćeno trudom da se dostigne neka vrsta zaključka u praktičnim poslovima, kao i u ličnim odnosima. S obzirom da se ništa nije moglo učiniti povodom sprečavanja ili odlaganja starenja, ovakav fokus imao je smisla. Umesto da se uzrujava zbog neizbežnog, čovek je mogao da stremlji smirenosti uma.

Danas se suočavamo sa drugačijom situacijom. Iako smo i dalje u manjku efikasnih i prihvatljivih sredstava za usporavanje procesa starenja, možemo identifikovati istraživačke pravce koji mogu dovesti do razvoja takvih sredstava u bliskoj budućnosti. „Deathist“² priču o ideologije, čija je namera pasivno prihvatanje, više ne predstavljaju bezazlene izvore utehe. One predstavljaju fatalne barijere za akcije koje su hitno neophodne.

Mnogi istaknuti tehnolozi i naučnici nam govore kako će biti moguće odložiti i eventualno zaustaviti i preokrenuti ljudsko starenje. Trenutno ne postoji stopostotno slaganje o vremenskom rasponu ili o određenim sredstvima, niti postoji opšta saglasnost da je u principu cilj uopšte i ostvariv. U odnosu na basnu (gde je starenje, naravno, predstavljeno u vidu zmaja), mi smo dakle u fazi negde između usamljenog starca koji je predvideo zmajevu eventualnu smrt i između ikonoborca zmajologa koji je ubedio svoje kolege demonstrirajući kompozitni materijal koji je bio jači od zmajevih krljušti.

Etički argument koji basna prezentuje je jednostavan: postoje očigledni i ubedljivi moralni razlozi kod ljudi u basni da se otarase zmaja. Naša situacija koja se tiče ljudskog starenja veoma

---

² „Deathism“ – pravac u kojem se smatra da je smrt neizbežna, tačnije - da je smrt dobra stvar koju bi trebalo prihvatiti bez straha. „Deathist“ – osoba koja veruje da je smrt apsolutna i da izbegavanje starenja kod ljudi čini više štete nego dobro

je ekvivalentna i etički slična situaciji ljudi u basni povodom zmaja. Samim tim, imamo ubedljive moralne razloge da se otarasimo ljudskog starenja.

Argument sam po sebi ne ide u korist produžetku životnog veka. Bilo bi besmisleno dodavati dodatne godine bolesti i slabosti. Argument ide u korist produžetka, koliko god je to moguće, zdravog perioda ljudskog veka. Ljudski životni vek mogao bi se produžiti usporavanjem ili zaustavljanjem procesa starenja. Osobe bi ostajale zdrave, energične, kao i produktivne u godinama u kojima bi generalno bile mrtve.

Kao dodatak ovom opštem naravoučeniju, postoji još veći broj konkretnih lekcija:

- (1) *Tragedija koja se ponavljala postala je životna činjenica, statistika.* U basni, očekivanja naroda adaptirala su na postojanje zmaja do te mere da mnogi više nisu ni bili u stanju da opaze njegovu iskvarenost. Isto tako - starenje je postala puka “životna činjenica” – uprkos tome da je glavni uzročnik neshvatljive količine ljudske patnje i smrti.
- (2) *Statičan pogled na tehnologiju.* Ljudi su shvatili da nikad neće biti moguće ubiti zmaja jer su svi pokušaji u prošlosti propali. Zaboravili su da uzmu u obzir ubrzani tehnološki razvoj. Da li nas slična greška navodi da potcenjujemo šanse za lek protiv starenja?
- (3) *Administracija je postala sama po sebi svrha.* Jedna sedmina ekonomije otišla je na administraciju vezanu za zmaja (što takođe predstavlja deo BDP-a³ koji SAD troši na zdravstvo). Ograničenje štete došlo je u tako ekskluzivan fokus da je nateralo ljude da zanemare skriveni uzrok. Umesto masivnog javno-finansirajućeg istraživačkog programa za zaustavljanje starenja, mi trošimo skoro čitav naš zdravstveni budžet na zdravstvenu negu i na istraživanje pojedinačnih bolesti.
- (4) *Pojam društvenog dobra odvojio se od pojma “dobro po ljude”.* Kraljevi savetnici bili su zabrinuti za moguće društvene probleme koje su mogli prouzrokovati anti-zmajoloziji. Rekli su da nikakvo društveno dobro neće proisteći iz zmajeve smrti. Međutim, na kraju krajeva, društveni poredak postoji zarad dobrobiti ljudi i sveopšte je dobro za ljude ukoliko su njihovi životi spašeni.
- (5) *Manjak osećaja proporcije.* Tigar je usmrtio farmera. Jato zvečarki pokosilo je selo. Kralj se otarasio tigra i zvečarki i samim tim učinio je uslugu svom narodu. A ipak, bio je kriv jer je pogrešno shvatio prioritete.

---

³ Bruto domaći proizvod

- (6) *Fine fraze i prazna priča.* Kraljev savetnik za moral zborio je rečito o ljudskom dostojanstvu i prirodi naše određene vrste, uzdignutim frazama, uglavnom doslovno. A opet, retorika je predstavljala dimnu zavesu koja je pre skrivala nego otkrivala moralnu stvarnost. Za razliku od toga, dečakovo nerazgovetno, ali iskreno svedočenje, ukazuje na glavnu činjenicu slučaja: zmaj je loš; on uništava ljude. Ovo je takođe osnovna istina o ljudskom starenju.
- (7) *Nesposobnost da se ceni urgentnost situacije.* Sve do zadnjeg trenutka u priči niko u potpunosti nije shvatio šta je zaista bilo na kocki. Tek nakon što je kralj zurio u krvavo lice mladog čoveka koji je molio, tek tada opseg tragedije biva shvaćen. Potraga za lekom protiv starenja nije samo neka lepa stvar koju bismo možda jednog dana uspešno rešili. To je urgentan, vrišteći moralni imperativ. Što pre započnemo istraživački program sa fokusom na to, to ćemo pre dobiti rezultate. Bitno je hoćemo li doći do leka za 25 godina umesto za 24 godine: kao rezultat umrlo bi više ljudi nego što ima populacije u Kanadi. U ovom pitanju, vreme znači život, u razmeri od otprilike 70 života po minutu. Dok nam brojač otkucava tako ubrzanim tempom, trebalo bi da prestanemo da gubimo vreme.
- (8) *„A u danima koji dolaze... Verujem da treba reorganizovati dosta toga!“* Kralj i njegov narod suočiće se sa ozbiljnim izazovima kada se budu oporavili od slavlja. Njihovo društvo je toliko dugo bilo uslovljavano i deformisano prisustvom zmaja da sada tu postoji jedna zastrašujuća praznina. Moraće da budu kreativni, kako na individualnom tako i na društvenom nivou, moraće da razviju uslove koji će održati živote da i dalje dinamično i značajno cvetaju nakon naviknutog životnog veka od 70 godina. Srećom, ljudski duh je naviknut na adaptiranje. Druga stvar sa kojom se mogu suočiti jeste prenaseljenost. Možda će ljudi morati da nauče da dobijaju decu u kasnijim godinama, kao i u manjem broju. Možda će pronaći način da održe veću populaciju koristeći još efikasniju tehnologiju. Možda će jednog dana razviti svemirske brodove i započeti kolonizaciju kosmosa. Zasad možemo staviti po strani dugovečne ljude iz basne da se bore sa ovim novim izazovima dok i sami pokušamo da napravimo neki napredak u sopstvenoj avanturi.